

« zurück blättern vor »

RURA I subst. f., ab 1358. 1) ‘lange Leitung mit ringförmigem Querschnitt, vor allem für Flüssigkeiten, Gase usw.’ – ‘długi przewód o przekroju pierścieniowym, służący m.in. do transportu cieczy, gazów itp.’: 1455 BZ Judith 7 6, STP *Olofernes... naydze studnyce... przed myastem, z nychze gest woda wyedzona do myasta, y przikazal przecynacz ruri wodne (incidi praecepit aquaeductum illorum)*. o 1490 Erz 88, STP *Cannale rora vel rynna domova, vel rynstok*. o 1532 BartBydż 22, SPXVI *Canale, est fistula vel lignum ducens aquam, rynna, rura*. o 1560 RejWiz 34, SPXVI *Skrzynia około niego [źródła] piękna marmurowa / A rurá s pozłoceniem w niey álábáftrowa*. o 1610 Skarg.Kaz. 216, L *Rura szpetna piękną wodę puszcza; kto potrzebuie wody, szpetnością się rury nie odraża*. o 1646 Star. Dw. 4, L *Woda rurami prowadzona*. o 1841 Łab., SW *Rura antwerkowa*. o †1860 Podcz., SW *Rura kominowa*. o 1950 Wiedza 634 s.40, DOR *Rury spustowe, parapety, fartuchy kominowe i inne winny być wykonywane jako elementy prefabrykowane*. o 1952 Otw.Spot. 33, DOR *Wzdłuż ulicy leżą wielkie żelazne rury o średnicy równej prawie człowiekowi. To części maszyn siłowni*. o 1952 Morc.Ptaki 146, DOR *Pod ścianą stał piecyk z rurą wybiegającą przez dziurę w powale*. – STP, SPXVI, MAČZ, ČN, TR, L, SWIL, SW, DOR sowie BAN. 2) ‘Speiseröhre, Luftröhre, Kanal im Körper lebender Organismen’ – ‘przelyk, tchawica, kanał, przewód w ciele organizmów żywych’: [hapax] 1535 GłabGad B8, SPXVI *Ono [gorąco] ruri w nofie ku mozgu odtwarzaiąc wilgotnofci rozpufzcza*. – SPXVI, ČN, TR, L, SW (anat.). 3) ‘Gewehrlauf’ – ‘lufa broni palnej’: 1590 Alb.n.W. 11, L *Dmuchałem wprzod w rurę, czy nie nabita*. o (vor 1673) 1930 Oble. 388 *Tramy, tarany srogie, okowane, / Granaty, żywym jadem ładowane, / Haki żelazne i rury, w rząd zbite, / I hakownice, do szturm nabite*. o 1785 Torz. Szkl. 255, L *Tryna z pod świdra, gdzie rury kręcą*. o (vor 1792) 1951 Kit. Opis 51 *Gdziekolwiek zaś przed pałacami lub w koszarach stały szyldwachy żołnierskie, wszędzie przez ten czas mieli karabiny rurami na dół a kolbami do góry obrócone*. o 1834 PT II 325-326, SJAM *łotr jeszcze do góry / Wzniesioną trzymał strzelbę, jeszcze dym szedł z rury!* o (†1849) 1949 Słow. Horszt. 310, DOR *Pal mu w łeb z dwu rur!* o (1946) 1948 Grusz.An.Od Karpat 58, DOR *Zaczęły jechać tanki niemieckie i motocykle, i armaty z długimi rurami na pancernych autach*. – TR, L, SW, DOR sowie BAN. 4) ‘Sprachrohr, Schalltrichter’ – ‘tuba’: [hapax] (1603) 1607 Sk.Dz. 1036, L *Z uft twoich, iako rurą do uszu moich, myśl twoia do mnie przyszła*. – TR, L, SW. 5) ‘Fernrohr’ – ‘luneta’: ČN, TR, L, SW. 6) ‘Pfeife, Flöte’ – ‘piszczalka, fujarka, tutka, fistula’: ČN, TR, L, SW. 7) ‘langer Knochen mit Mark, Röhrenknochen, Schienbein’ – ‘kość długa ze szpikiem, kość

goleniowa': (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 157 *Zjadwszy za stołem chwali, że wszystko do smaku, Wiec dobywszy wołowej rury z pasternaku Je on sam szpik bez chleba tłusty, nie tak jak my.* o 1722 Kirch.Anat. 109, L *rura łokciowa.* o 1751 Żegl.Ad. 213, L *Próżno, nie odmieni psiej żadna rzecz natury, Bo ten choć syty mięsem, pogląda na rury.* o 1774–1777 Krup. 1 150, L *Rura udowa.* o 1774–1777 Krup. 1 154, L *Rura, kość goleniowa.* o vor 1812 L *Rura w pieczeni.* o (†1861) 1880 Chodź.Pisma I 200, DOR *Szlachecki nasz barszczyk z rurą, potem krucha sztuka mięska, a potem potrawka z kurą do smacznego wabi kęska.* o (1946) 1947 Iwasz.J.Mił. 208, DOR *Zajęty był (...) ogryzaniem olbrzymiej rury z barszczu, pełnej doskonałego szpiku.* – CN, TR, L (anat.), SWIL (an. pop.), SW (anat.), DOR sowie BAN. **8)** *rura do barszczu* 'unbeholfener, tollpatschiger Mensch, Tölpel, Waschappen, Tollpatsch, Schlappschwanz' – 'człowiek niezaradny, ślamazarny, niedołęga, oferma, safandula, ciapa': 1769–1777 Zab. 13 233, L *Tyś wielkim rękodziel dawnych szacownikiem; ia rura.* o 1781 Zabł.Zab. 45, L *Frantowicza postrzygłem na iura, Taki z niego dziś patron, iak był przedtym rura.* o 1775–1806 Teat. 54 19, L *Ona passyami tego rurę Błażeia kocha.* o (1839) 1949 Słow.Ballad. 134, DOR *Co? ja królem? gdybym nie był pjanym, upiłbym się z radości. Los głupi jak rura!* o 1928 Dan.Gołę 13, WIECZ *Każdy chłop z prowincji rura, a jam jest warszawska córa.* o 1957 Siedl.A.Świat 545, DOR *W sprawach Erosa jest zupełną rurą.* – L, SWIL (fig.), SW, DOR (fraz. wulg.) sowie BAN. **9)** 'Tabakrolle' – 'kawałek tabaki, rolka tabaki': [hapax] 1776 Dudz 29, MAY *Rura tabaki – Rola [tabaki].* – L, SW (m.u.). **10)** 'Orgelpfeife; auch übertr.' – 'piszczałka w organach; też przen.': 1833 Pielgrzym₁₆ 99-102, SJAM – *Ja – rzekł trzeci – wracam z Brukseli. Myślałem, że Leopold szczerze wojnę zacznie [...]; ale widze, że Leopold jest rurą, na której Filip trąbi.* o [LBel.] 1834 PT V 769-770, SJAM *Ukazał się na chorze, przy starym organie / I s trzaskiem jął wyrywać ołowiane rury [A: róry].* – nur TR. **11)** 'Gerät zur Bestimmung der Fließgeschwindigkeit von Wasser' – 'przyrząd do mierzenia prędkości płynącej wody': SWIL (mech.). **12)** 'hoher walzenförmiger Männerhut, Zylinder' – 'wysoki, walcowaty kapelusz męski, cylinder': 1872 Mucha nr 10 s.39, WIECZ *Rura schlapana.* o 1897 Śpiewy Wes. 14, WIECZ *Na grzbiecie noszą modne ubranie, na głowie rura, a w oku szkło.* o 1922 Kaz.Aryst. 117, WIECZ *Zarówno oficer jak gość w meloniku czy "rurze" należą tu do rzadkości.* – nur SW (żart.). ♦ **Etym:** mhd. *rore* subst. n., 'Rohr, Röhre, walzenförmiger hohler Körper', LEX, nur für Inh. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11. ♦ **Konk:** †*lufa*. ♦ **Komp:** *rurociąg* subst. m., 'Rohrleitung', bel. seit vor 1912, SW, zuerst geb. SW. ♦ **Der:** *rorne* subst. n., [hapax] (1358) 1879–1882 KmK II 733, ZAJP *Exactio rornae(!)*. Nur für Inh. 1; *rukka* subst. f., 1542 Cresc. 345, L, zuerst geb. CN, nur für Inh. 1; *rukka* subst. f., 'Teil des Beins vom

Rind', [hapax] 1573 Ust.cen., Sw, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 7; *rukka* subst. f., 'Röhrchen für den Lampendocht', [hapax] (1642) 1643 Dasyp.Nn. Sr. 1, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *rurny* adj., zuerst geb. CN, nur für Inh. 1, 7; *rurnik* subst. m., zuerst geb. TR, nur für Inh. 1; *rurowy* adj., 1841 Łab., Sw, zuerst geb. TR, nur für Inh. 1, 7; *ruralnia* subst. f., 1782 Os.Zel. 76, L o [LBel.] †1918 T.K., Sw, zuerst geb. L, nur für Inh. 3; *rurowaé* v. imp., 1841 Łab., Sw, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1; *rurarz* subst. m., [hapax] (1843–1846) 1885–1887 Baliń.M.Polska II 431, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1; *rukka* subst. f., 'Zange', zuerst geb. Sw; *rukka* subst. f., 'in der Weberei der Abstand zwischen Tafeln', zuerst geb. Sw.

« zurück blättern vor »